

ЯРЕМКО Ярослав – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української мови, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, 82100, Україна (yaremkojar@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8202-4107>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.27>

Бібліографічний опис статті: Яремко, Я. (2022). Образи-символи у Франковому тексті. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 50, 200–206.* doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.27>

ОБРАЗИ-СИМВОЛИ У ФРАНКОВОМУ ТЕКСТІ

Анотація. У статті загострено увагу на лінгвокогнітологічних ідей Івана Франка, які сформували, зокрема, основу української лінгвополітології (політичної лінгвістики). Виявлено слова-символи в художній картині світу засновника національної школи політичного мислення. Реалізовано мету наукової розвідки – на основі Франкових образів-символів простежити ідейно-духовний зв'язок Каменяря і новітніх каменярів – української інтелігенції, окреслити прагматичний ореол виокремлених образів-символів. Наголошено на націє- і державотворчих візіях І. Франка. Як учений-лінгвополітолог, мислитель критично аналізував дискурс тогочасних політиків, водночас плакаючи зрілу мовну особистість нового, пасіонарного типу. Якраз на Франкових образах-символах **цілого чоловіка, Мойсея, Вічного революціонера, Каменярів, конкістадорів** виростало національно свідоме українство. Як зрілий носій національної ідеї – Української Самостійної Соборної Держави, новітнє покоління української молоді стало рушієм національно-визвольного руху. На основі порівняльного аналізу української словесної символіки в поетичному мовленні Івана Франка, Олеся Бабія, політичних текстах Української військової організації (УВО) розкрито образ-ідею у тих словах, які передають колективне, національно-екзистенційне світобачення і ставлення до політичної дійсності.

Ключові слова: Іван Франко, текст, образи-символи, прагматичний ореол, національна мовна особистість.

YAREMKO Yaroslav – Doctor of Philological Sciences, Associate Professor, Professor at the Ukrainian Language Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, 82100, Ukraine (yaremkojar@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8202-4107>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.27>

To cite this article: Yaremko, Ya. (2022). Obrazy-symvoly u Frankovomu teksti [Images-symbols in Ivan Franko's text]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 50, 200–206.* doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.50.27> [in Ukrainian].

IMAGES-SYMBOLS IN IVAN FRANKO'S TEXT

Summary. The article focuses its scope on linguocognitological ideas of Ivan Franko which formed the base for the Ukainian linguopolitology (political linguistics) in particular. The research has revealed words-symbols in the founder's artistic picture of the world and the national school of political thinking. Since they serve to be specific “nation codes”, means of linguocultural identification of people as well as idiostyle of the writer which enabled to fulfill the objective of the study – on the basis of Franko's images-symbols the idea-spiritual connection between Kameniari and modern kameniari that is Ukrainian intelligence as well as the pragmatic halo of images-symbols are outlined. The task is to understand the mechanisms of creating figurative and symbolic meaning, the pragmatic filling of the image-idea; in a comparative aspect to analyze the meaning of the words-symbols in the poetry

of Ivan Franko, Oles Babi, political texts of the Ukrainian Military Organization (UVO); on the basis of the cognitive-discourse approach, to single out the nodal concept of the Ukrainian political world-making in the interwar period. The article highlights Ivan Franko's national and stateforming visions. As a scholar-linguopolitologist, the thinker observed critically the discourse of politicians while nurturing mature language personality of a new passionner type. The very Franko's images-symbols the whole man, Moises, Eternal Revolutioner, Kameniar, conquistadors were bringing up nationally conscious Ukrainian people. As a mature holder of the national idea – the Ukrainian Independent United State, the modern generation of the Ukrainian youth sparked the national and liberation movement.

Key words: Ivan Franko, text, images-symbols, pragmatic halo, national and language personality.

Постановка проблеми. Осмислюючи в контексті лінгвокогнітологічної (антропоцентричної) парадигми лінгвістичне новаторство Івана Франка, варто виокремити ті ідеї засновника школи політичного мислення, які стали базовими для новітньої антропоцентричної науки – політичної лінгвістики (лінгвополітології). Провідне завдання цієї міждисциплінарної науки – об'єктивно описувати, інтерпретувати й формувати лінгвополітичний стан соціуму, за характером політичної комунікації досліджувати специфіку політичного мислення, взаємодію мови, ідеології та влади, її мовну політику. Критично відповідаючи на насущні питання бездержавної української дійсності «І чом у нас відступників так много? І чом для них відступство не страшно? Чом рідний стяг не тягне їх до свого?» (Франко, 1976, 5, с. 88), Франко-лінгвополітолог аналізував дискурс тогочасних політиків, точніше – політиканів, особливості їхніх маніпулятивних стратегій – з одного боку, а з другого, – найбільше переймався плеканням зрілої української мовної особистості (людини чи народу) нового, пасіонарного типу – національно свідомої, освіченої, державотворчої. На образах-символах *цілого чоловіка, Мойсея, Вічного революціонера, Каменярів, конкістадорів* виростало національно свідоме українство – покоління пластунів, Січового Стрілецтва, українського підпільного руху: Українська військова організація (далі – УВО), Організація українських націоналістів (ОУН), Українська повстанська армія (УПА). Актуалізація власне Франкової словесної символіки спонукає оцінити в лінгвополітологічному вимірі вплив Каменяря на становлення українського визвольного руху загалом і кристалізацію національної ідеї зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лінгвістичне франкознавство останніх десятиліть загострює увагу на лінгвокогнітологічних ідеях мислителя, що сформували методологічну основу української антропологічної лінгвістики, зокрема політичної лінгвістики (лінгвополітології). Чільне місце в художній картині світу засновника, за самохарактеристикою Франка, «школи політичного думання» посідають слова-символи як своєрідні «коди нації», засоби лінгвокультурної ідентифікації народу та ідіостилію самого письменника. Символознавчі студії, які в українському мовознавстві донедавна мали спорадичний характер, останнім часом збагатилися низкою досліджень, виконаних здебільшого в лінгвостилістичному аспекті: Н. Слухай, Ю. Дядищевої-Росовецької, К. Голобородька, І. Дмитрів, М. Торчинського, М. Івасюти, О. Куцик та ін. Нині є потреба дослідити зв'язок образотворення І. Франка, його націє- і державотворчих візій та українського політичного буття міжвоєнної доби в лінгвополітологічному аспекті.

Мета наукової розвідки – на основі Франкових образів-символів простежити ідейно-духовний зв'язок Каменяря й новітніх каменярів – української інтелігенції, окреслити прагматичний ореол виокремлених образів-символів.

Завдання – осмислити механізми творення образно-символічного значення, прагматичне наповнення образу-ідеї; проаналізувати в зіставному аспекті значення слів-символів в поезії Івана Франка, Олесея Бабія, політичних текстах Української військової організації (УВО); на основі когнітивно-дискурсного підходу виокремити вузловий концепт українського політичного світотворення міжвоєнної доби.

Виклад основного матеріалу. Особливі надії та сподівання у процесі націє- і державотворення Іван Франко покладав на інтелігенцію. Більше ніж закономірно, що в 1914–1919 рр. пластуни влилися в ряди Українських Січових Стрільців, сформувавши підмуривок для становлення національної інтелігенції. Тієї жертвовної інтелігенції, що пізніше в особі січово-стрілецьких старшин стала ядром Української військової організації (УВО), власним прикладом, відданістю визвольній ідеї утунтовувала виникнення нового, пасіонарного типу української людини. Тієї української інтелігенції, історичний прихід якої ідейно, власним життям і творчістю готував Великий Каменярь, насвітивши свою візію в образі-символі «цілого чоловіка»:

«Лиш хто любить, терпить,
В кім кров живо кипить,
В кім надія ще лік,
Кого бій ще манить,
Людське горе смутить,
А добро веселить –
Той цілий чоловік» (Франко, 1976, 1, с. 29–30).

Саме їм, новітнім каменярам, довелося наближати визвольною боротьбою «розвидняющийся день» (Франко, 1986, 1, с. 23) – Українську Самостійну Соборну Державу, виконуючи заповіт Великого Каменяря. Як засвідчив Василь Стефаник, «ту команду дав Іван Франко: «Має бути Україна» (Мельник, 1995, с. 191). Це перед ними український мислитель в пророчому передчутті «великої історичної хвилі», «великої історичної доби» (Франко, 1986, 45, с. 409) в «Одвертому листі до гал[ицької] української молодезі» ставив величезну дійову задачу – витворити з величезної етнічної маси українського народу *українську націю* [курсив І. Франка], суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного й політичного життя, відпорний на асиміляційну роботу інших націй, відки б вона не йшла» (Франко 1986, 45, с. 404).

На історичній дорозі «до себе» – від етнічної маси до української нації – ідейно-духовними орієнтирами слугували згадані Франкові символічні образи *цілого чоловіка*, *Вічного революціонера*, *каменярів*, *конкістадорів*, *Мойсея*. Вони народжені не тільки,

сказати б, творчою уявою письменника, а самим бездержавним українським буттям. Щобільше, чи не в кожному символічному образі, пропущеному через єство мислителя, вловлюємо автобіографічні мотиви. Реальним втіленням Франкових державницьких устремлень стали його сини – активні учасники національно-визвольних змагань: Петро – співзасновник «Пласту», командант летунського відділу Галицької військової авіації, пізніше – полковник УНР; Тарас, що боровся за незалежність України в лавах Української Галицької Армії (УГА), входив до редакції часопису «Стрілецька думка». Гідні спадкоємці Каменяревого чину, Петро і Тарас надають особливої переконливості своїм «двійникам» – *цілому чоловікові, каменярам чи конкістадорам*. Відтак в образному світі поета зв'язок «Франко і сини» набуває духовно-символічного змісту.

Здебільшого образно-символічне значення передають слова, що відображають колективне світобачення і ставлення до дійсності. Їх послідовно використовує мовно-культурна спільнота на основі культурно-історичної традиції й з опорою на спільні фонові знання, прагматику в широкому значенні цього слова. Ідеться про історичні, культурні, соціальні умови та всю сукупність людських знань, які закумулювала комунікативна особистість (людина, народ) і які впливають на її комунікативну поведінку. Тобто образ-ідея, що передає символ, має мати загальнонародне поширення й розуміння. Чи могли сподіватися на адекватне розуміння українського суспільства Франкові «Конкістадори» з притаманним для них максималізмом і громадянською відвагою:

«Або смерть, або перемога!
Се наш оклик бойовий!
До відважних світ належить,
К чорту боязнь нависну.
Кров і труд ось тут здвигне нам
Нову, кращу вітчину!» (Франко, 1976, 3, 104–106).

В авторському осмисленні запозичення з іспанської мови *конкістадори* (від ісп. *conquistador* 'завойовник') зазнає семантичної перекомотації. В умовах польської окупації українських теренів *конкістадори* – це не *завойовники*, а *відвойовники* (від *відвойовувати*, *відвоювати* «війною повертати, відбирати що-небудь захоплене ворогом, супротивником

або здобувати те, що йому належить» (СУМ, IV, с. 566). Зауважимо, що віддієслівного іменника *відвойовник* Словник української мови не фіксує, а відповідно – немає і супровідного «самовизвольного» значення з опорною семою ‘здобувати, повертати своє’.

У міжвоєнному українському Львові відчувався конкістадорський дух. Польська займанщина Галичини викликала масовий спротив у свідомості українства. І знову вкрай актуальними стали Франкові слова:

«Лиш борися, не мирися,

Радше впадь, а сил не трать.

Гордо стій, і не корися,

Хоч пропадь, але не зрадь» (Франко, 2001, с. 45).

Мислитель прагне угрунтувати у національній ментальності як способі мислення і ставлення до дійсності певного народу тривкі засади стоїцизму, волелюбний дух боротьби і зневагу до прислужництва. Громадський активізм має бути наснажений психологією переможців, вірою у завтрашню звитягу. На питання – вагання звучить імперативно – безальтернативна відповідь:

«Чи побіди довго ждати?

Ждати довго! То й не жди ж!

Нині вчися побіждати,

Завтра певно побідиш» (Франко, 2001, с. 45).

І вони вчилися, щоб бути національно свідомими Каменярами. На комунікативно-прагматичному рівні спостерігаємо резонансне осмислення Франкових образів-символів (*цілого чоловіка, Вічного революціонера, каменярів, конкістадорів, Мойсея*) новою генерацією українства. Закладені в образах-ідеях сенси набули національно-екзистенційної конкретики в ідеології нового українського націоналізму, засади якого невдовзі пропагував «Літературно-науковий вісник» за редакцією Д. Донцова. За визнанням його співробітника, відомого критика і вченого Остапа Грицяя, «після Івана Франка не було й нема в нас публіциста, творчий вплив якого так помітно оформлював би нову духовність в нас – не тільки в чисто літературній області – як саме вплив д-ра Донцова... Тепер ідеологія націоналізму – енергійного і добре свідомого націоналізму – мусить стати нашою релігією» (цит. за Сварник, 1996, с. 156).

Показово, що в «Декалозі» (1929), де зафіксовано «Десять заповідей українського націоналіста» (Гордасевич, 2001, с. 24), релігійний термін *заповідь* «біблійний або євангельський вислів-наказ, вислів-навчання морально-побутового характеру» вжито у його переносному значенні «суворе правило поведінки, неухильний обов'язок» (СУМ III, с. 269). Молоді й гарячі адепти цієї релігії рукою Степана Ленкавського, одного з ідеологів ОУН, вписали у «Декалог» конкістадорський клич як першу заповідь українського націоналіста: «Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за Неї» (Гордасевич, 2001, с. 24). Порівняймо з твором Франка «Конкістадори» (1904): «Або смерть, або перемога! – Се наш оклик бойовий» (Франко, 1976, 3, с. 106). Ідеологічна суголосність очевидна, бо проголошений в поезії політичний романтизм невдовзі став політичною реальністю. Після недавньої поразки у визвольних змаганнях новітні донцовські «лицарі абсурду» (О. Теліга) дорогою ціною – втратою політичної суб'єктності – засвоїли урок історії, що в боротьбі за власну державність можна сподіватися тільки на власні сили – свій дух, свою ідею, своє військо.

Провідником у національно-визвольній боротьбі мала стати національна (військова) еліта. Пам'ятаючи політичний заповіт Великого Каменяра, новітні каменярі взяли на озброєння його державницьку ідею, яку оформив славнозвісний гімн «Не пора, не пора, не пора москалеві й ляхові служити» (Франко, 2001, с. 23).

Характерно, що він гуртував і гартував душі українського люду не лише на велелюдних політичних маніфестаціях, а й під час урочистих церковних процесій. Для ілюстрації наведемо спогад сучасниці, що дає змогу краще пізнати галицький світ, збагнути дух часу: «У Львові на Зелені свята [Зіслання Святого Духа] – відправи і панахиди, особливо на завітчаних зеленню могилах «героїв». Багато сутичок було з польською поліцією на конях, що після панахиди, по перших словах революційної пісні «Не пора», штурмувала жалібну товпу і гумовими палицями старалася розігнати патріотів. Для нас, молодих, була це вже частина традиції, і, як здавалося, стало це ритуалом польської «влади» (ЛЛ, с. 162).

У цій цитаті простежуємо переплетіння семантично різнопланової лексики: церковної (*Зелені свята, відправа, панахида*) і суспільно-політичної, що навітлює різну комунікативну поведінку учасників протистояння: *революційна пісня, патріоти*, з одного боку, та *польська «влада», польська поліція на конях, штурмувати, розігнати, гумові палиці*, з другого. Першопричину сутичок розкриває сакральнo-мілітарне словосполучення – *могили героїв*, які у сприйнятті польської влади мали полярну оцінку – *гайдамаків*. Протилежні асоціації, а відповідно й комунікативну поведінку викликало у міжвоєнному суспільно-політичному контексті словосполучення *Листопадова Панахида* «відправа за полеглими січовими стрільцями та героями визвольних змагань» (ЛЛ, с. 414).

На закличне Франкове «Не пора» покоління Є. Коновальця і Р. Шухевича відгукнулося своїм словом-чином:

«Веде нас в бій борців упавших слава –
для нас закон найвищий та наказ:

Соборна Українська Держава
вільна, міцна, від Сяну по Кавказ»
(Бабій, 1932).

Не можна не бачити органічного зв'язку Франкового імперативу «Нам пора для України жити» із поглядами новітніх українських революціонерів. Символічну єдність цементує ідея – Соборна Українська Держава, через яку розкривається сутність національного духу й ідеал національного буття. Завдяки ідеї-символу текст поезії «Зродились ми великої години» в скорім часі (1922) було затверджено Проводом Українських Націоналістів (керівним органом ОУН) як гімн організації.

Символічним є сам факт, що гімн ОУН створив один із її засновників, в'язень польських таборів, колишній старшина Української Галицької Армії (УГА) Олесь Бабій. Концепт-ідея Української Самостійної Соборної Держави може бути втілена в українсько-політичну дійсність зусиллями *українського бойового революціонера*, що, природно, асоціюється із Франковим образом-символом. У брошурі «У.В.О., виданій 1929 р. Пропагандивним Відділом цієї підпільної організації, читаємо: «Він [*український бойовик-революціонер*] – Дух, думка, втілена в силу; Думка мільйонів, що за правду лягли, ідея мільйонів,

що до правди йдуть» (Історія ОУН і УПА, 2011, 1, с. 245). Пор. в І. Франка:

«Словом сильним, мов трубою,

Міліони зве до бою

Міліони радо йдуть,

Бо се голос духа чуть.

Вічний революціонер –

Дух, наука, думка, воля.

Не уступить пітьмі поля,

Не дасть спутатись тепер» (Франко, 1976, 1, с. 22).

Актуалізація Франкового образу-символу *вічного революціонера* покликана не тільки оживити ідею національного поступу, а й надати нового, мілітарного імпульсу в осмисленні викликів міжвоєнної доби. Гідну, адекватну відповідь в умовах окупаційного режиму може дати *український бойовик-революціонер*, де словосполучення здобуває додаткову інтерпретацію через ключове слово *бойовик*.

Існувала ще одна символічна лінія, яка увиразнювала закономірність ідеологічної спорідненості УВО та ОУН. Маємо на увазі взаємини між тодішнім комендантом УВО Євгеном Коновальцем та майбутнім командиром УПА Романом Шухевичем, чому сприяло квартирування (1921–1922 рр.) полковника у Львівському домі родини Шухевичів. Обидвох співрозмовників притягувала у помешканні велика бібліотека Романового діда Володимира Шухевича – видатного громадсько-політичного діяча, педагога, ученого-етнографа, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка, публіциста, автора монументальної 5-томної монографії «Гуцульщина» та багатьох наукових праць. Викладач класичних мов (латинської і грецької) у Львівській академічній гімназії Степан Шах, який тоді також квартирував з Є. Коновальцем, так характеризує взаємини полковника й 15-річного гімназиста: «Це відношення не було формальне, законспіроване, а особисте, насичене сердечністю, що з'явилася між обома ще на Собіщині, коли то учень Ромко Шухевич з полк. Є. Коновальцем розмови вів, з ним на прогулянки на поблизу «Кайзервальд» (парк) виходив, а Євген Коновалець умів своєю індивідуальністю приковувати молодих людей до себе» (Збірник на пошану ген. Романа Шухевича, 1990, с. 161). За оцінкою Василя Кука – заступника Романа Шухевича,

а після його загибелі 5 березня 1950 р. – Голови Проводу ОУН в Україні, Головного Командира УПА та Голови Генерального Секретаріату УГВР, «зустрічі гімназиста Романа із загальновідомим тоді командиром Січових Стрільців мали, без сумніву, великий вплив на формування свідомості й характеру майбутнього бойовика-революціонера УВО та ОУН» (Дашкевич, Кук..., 2006, с. 24).

Власне такі бойовики-революціонери, що поєднали ідею і чин, сформували ядро українських підпільних структур – УВО, ОУН, а трохи згодом – і УПА. Коли на Варшавському судовому процесі 1934 р. за підготовку замаху на організатора варварської пацифікації Західної України польського міністра внутрішніх справ Б. Пірацького у Романа Шухевича запитали, що спонукало його вступити до ОУН, то почувли: «Це був наказ

мого серця» (Дашкевич, Кук..., 2006, с. 24). У цілком відвертій відповіді 26-річного підпільного бойового референта Крайової езекутиви ОУН виявляємо образно-символічне значення, що зумовлене словом *серце* у складі стійкого звороту *наказ серця* – «безпосередній вияв почуттів» (СУМ, IX, с. 143).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Порівняльний аналіз української словесної символіки в поезії Івана Франка, Олеся Бабія, політичних текстах УВО уможливує виокремлення базового концепта українського політичного світотворення – Українську Самостійну Соборну Державу. Цей концепт-ідея буде постійним епіцентром українського світотворення і водночас когнітивно магнетичним для дослідників різних поколінь і різних царин знань завдяки непроминальній екзистенційній цінності.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

СУМ – Словник української мови: В 11тт. Київ : Наукова думка, 1970–1980.

ЛЛ – Лексикон львівський : поважно і на жарт / Н. Хобзей, К. Сімович, Т. Ястремська, Г. Дидик-Меуш. Вид. 3-є, доповн. і виправ. Львів : Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, 2012. 852с.

ЛІТЕРАТУРА

Гордасевич Г. Степан Бандера : людина і міф. Львів : Піраміда, 2001. 208с.

Дашкевич Я., Кук В., Бойко В., Посівнич М. Про генерала Тараса Чупринку (Романа Шухевича). Львів, 2006.

Збірник на пошану ген. Романа Шухевича. Нью-Йорк, 1990. С. 76–77.

Історія ОУН і УПА [Текст]: у 12 т. / Євген Перепічка. Львів : Сполом, 2011. Т. 1. 608с.

Сварник Г. Редакторська та видавнича діяльність Дмитра Донцова львівського періоду (1922 – 1939). *Україна в минулому*. Вип. IX. Київ–Львів, 1996.

Франко І. Гімн. Замість пролога. Іван Франко. *Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 1. С. 22–24.

Франко І. Не забудь, не забудь... Іван Франко. *Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 1. С. 29–30.

Франко І. Конкістадори. Іван Франко. *Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Київ : Наукова думка, 1976. Т. 3. С. 104–106.

Франко І. Одвертий лист до гал[ицької] української молодіж. Іван Франко. *Зібрання творів у п'ятдесяти томах*. Київ : Наукова думка, 1986. Т. 45. С. 401–409.

Франко І. Великі роковини. Іван Франко. *Мозаїка : Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у п'ятдесяти томах / упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко*. Львів : Каменяр, 2001. С. 38–45.

Франко І. Не пора, не пора, не пора... Іван Франко. *Мозаїка : Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у п'ятдесяти томах / упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василенко*. Львів : Каменяр, 2001. С. 46.

REFERENCES

Dashkevych, Ya., Kuk, V., Boiko, V., Posivnych, M. (2006). *Pro henerala Tarasa Chupryнку (Romana Shykhevycha) [About a General Taras Chuprynka (Roman Shukhevych)]*. Lviv [in Ukrainian].

Franko, I. (1976). Ne zabud, ne zabud... [Don't Forget, don't Forget...]. In I. Franko. *Zibrannia tvoriv – Collected works (Vols. 1–50; Vol. 1)*, (pp. 29–30). Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].

Franko, I. (1976) Himn. Zamist prologa [Hymn. Instead of Prologue]. In I. Franko. *Zibrannia tvoriv – Collected works (Vols. 1–50; Vol. 1)*, (pp. 22–24). Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].

- Franko, I.** (1986). Odvertyi lyst do hal[ytskoyi] ukrayinskoyi molodezhi [Honest Letter to Galician Youth]. In I. Franko. *Zibrannia tvoriv – Collected works* (Vols. 1–50; Vol. 45), (pp. 401–409). Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
- Franko, I.** (1976). Konkistadory [Conquistadors]. In I. Franko. *Zibrannia tvoriv – Collected works* (Vols. 1–50; Vol. 3), (pp. 104–106). Kyiv: Naukova Dumka [in Ukrainian].
- Franko, I.** (2001). Velyki rokovyny [Great Anniversary]. In Z. T. Franko, M. H. Vasylenko (Eds.). *I. Franko. Mozaika: Iz tvoriv, shcho ne vviyshly do Zibrannia tvoriv u pyatdesiaty tomakh – Mosaics: From works that did not fit into The collection of works in fifty volumes* (pp. 38–45). Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
- Franko, I.** (2001). Ne pora, ne pora... [Not yet, not yet...]. In Z. T. Franko, M. H. Vasylenko (Eds.). *I. Franko. Mozaika: Iz tvoriv, shcho ne vviyshly do Zibrannia tvoriv u pyatdesiaty tomakh [Mosaics: From works that did not fit into the collection of works in fifty volumes]*. Ed. Z. T. Franko, M. H. Vasylenko. Lviv: Kameniar [in Ukrainian].
- Hordasevych, H.** (2001). *Stepan Bandera : Liudyna i Mif [Stepan Bandera: A person and a Myth]*. Lviv: Piramida [in Ukrainian].
- Perepichka, Ye.** (Ed). (2011). *Istoriya OUN i UPA [History of OUN and UPA]. [Text]: in 12 volumes. V. 1.* Lviv: Spolom [in Ukrainian].
- Svarnyk, H.** (1996). Redaktorska ta vydavnycha diyalnist Dmytra Dontsova lvivskogo periodu (1922–1939) [Editorial and Publishing activity of Dmytro Dontsov at Lviv Period]. *Ukraina v mynulomy – Ukraine in the Past* (Issue IX). Kyiv–Lviv [in Ukrainian].
- Zbirnyk na poshanu hen. Romana Shykhevycha [Collection of works in honor of gen. Roman Shukhevych* (1990) [in Ukrainian].